

The Strengthening the Health Management System in War Crises: A Call for Review, Preparedness, and Effective Response

Ali Taj^{1*}

1. Associate Professor, Iranian Research Center on Healthy Aging, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

Received: 2025/07/14

Accepted: 2025/09/03

*Corresponding Author: Ali Taj

Address: Department of Medical Emergencies, School of Allied Medical Sciences, Iranian Research Center on Healthy Aging, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran.

Tel: +9809151711799

E-mail: alitaj58@yahoo.com

Abstract

As one of the most devastating human phenomena, war not only threatens the security and economy of countries but also endangers the physical and mental health of millions of people. The experience of military crises in various countries, including in the Middle East region, has once again confirmed the bitter reality that in the absence of preparedness, health infrastructure will be the first victim on the battlefield. In this regard, health management in the war crisis is a vital necessity that should be prioritized in health policymaking.

Health management in war situations requires planning at various levels, including prevention, intervention, treatment, and rehabilitation. It is suggested that the following strategies be considered as part of a national and regional strategy to improve health management in war crises: 1) Developing a comprehensive health plan for crises with the participation of security, military, health, and civil society institutions; 2) Increasing the resilience of health infrastructure by strengthening passive defense, strategic drug storage, and equipping medical centers; 3) Training and empowering health human resources to deal with crises and relief efforts; 4) Utilization of new technologies, including early warning systems, digital health, and telemedicine networks; 5) Promote international and regional cooperation to coordinate and synergize resources and relief efforts. Health management in war is a subject that goes beyond medicine. It is a strategic, social, and human challenge that requires solidarity, preparedness, and collective commitment. It is hoped that with serious attention and action, the catastrophic consequences of war on human health can be prevented.

Keywords: Crisis, War, Health Management.

How to cite this article: : Taj A., The Strengthening the Health Management System in War Crises: A Call for Review, Preparedness, and Effective Response, Journal of Sabzevar University of Medical Sciences, 2026; 33(4):1144-1147. DOI: 10.30468/jsums.2026.8205.3314.

تقویت نظام مدیریت سلامت در بحران‌های جنگی: ضرورتی برای بازنگری، آمادگی و پاسخ موثر

علی تاج^{۱*}

۱. دانشیار، مرکز تحقیقات سلامت سالمندان، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳

* نویسنده مسئول: علی تاج

نشانی: گروه فوریت پزشکی، مرکز تحقیقات سلامت سالمندان، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

تلفن: +۹۸۰۹۱۵۱۷۱۱۷۹۹

رایانامه: alitaj58@yahoo.com

شناسه ORCID: 0000-0001-7859-0934

شناسه ORCID نویسنده اول: 0000-0001-7859-0934

DOI: 10.30468/jsms.2026.8205.3314

چکیده

جنگ، به عنوان یکی از ویران‌گرترین پدیده‌های بشری، نه تنها امنیت و اقتصاد کشورها را تهدید می‌کند، بلکه سلامت جسمی و روانی میلیون‌ها انسان را نیز به مخاطره می‌اندازد. تجربه بحران‌های نظامی در کشورهای مختلف، از جمله در منطقه خاورمیانه، بار دیگر بر این واقعیت تلخ صحنه گذاشته است که عدم آمادگی، زیرساخت‌های سلامت اولین قربانیان در میدان نبرد خواهند بود. در این راستا، مدیریت سلامت در بحران‌های جنگی ضرورتی است که باید در اولویت سیاست‌گذاری سلامت قرار گیرد. مدیریت سلامت در شرایط جنگی مستلزم برنامه‌ریزی در سطوح مختلف پیشگیری، مداخله، درمان و بازتوانی است. تدوین برنامه جامع سلامت در شرایط بحران، افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌های سلامت، ذخیره استراتژیک دارو و تجهیز مراکز درمانی، آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی سلامت، استفاده از فناوری‌های نوین مانند سیستم‌های هشدار زودهنگام، سلامت دیجیتال و شبکه‌های تله‌مدیسین و ارتقای همکاری بین‌المللی و منطقه‌ای راهکارهای پیشنهادی است. مدیریت سلامت در جنگ، موضوعی فراتر از پزشکی است، یعنی تنها ارائه خدمات درمانی

به مجروحان یا پیشگیری از بیماری کافی نیست؛ بلکه باید به ابعاد اجتماعی، روانی، مدیریتی، سیاسی و زیرساختی هم توجه شود. این یک چالش راهبردی، اجتماعی، و انسانی است که نیاز به همبستگی، آمادگی و تعهد جمعی دارد. امید است که در سایه توجه و اقدام جدی، بتوان از پیامدهای فاجعه‌بار جنگ بر سلامت انسان‌ها پیشگیری کرد.

کلید واژه‌ها: بحران، جنگ، مدیریت سلامت

نامه به سردبیر

جنگ، به عنوان یکی از ویران‌گرترین پدیده‌های بشری، نه تنها امنیت و اقتصاد کشورها را تهدید می‌کند، بلکه سلامت جسمی و روانی میلیون‌ها انسان را نیز به مخاطره می‌اندازد (۱). تجربه بحران‌های نظامی در کشورهای مختلف، از جمله در منطقه خاورمیانه، بار دیگر بر این واقعیت تلخ صحنه گذاشته است که در نبود آمادگی، زیرساخت‌های سلامت اولین قربانیان در میدان نبرد خواهند بود. در این راستا، مدیریت سلامت در بحران‌های جنگی ضرورتی حیاتی است و باید در اولویت سیاست‌گذاری سلامت قرار گیرد (۲).

اضطرابی، پشتیبانی روانی، واکسیناسیون، غربالگری بیماری‌های عفونی و سامان‌دهی اردوگاه‌های آوارگان باشد.

۲. افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌های سلامت از طریق تقویت پدافند غیرعامل، ذخیره استراتژیک دارو و تجهیز مراکز درمانی

بسیاری از مراکز درمانی در جریان جنگ آسیب می‌بینند یا از کار می‌افتند. بنابراین، تقویت زیرساخت‌های سلامت از طریق مقاوم‌سازی فیزیکی ساختمان‌ها، تعبیه منابع انرژی و آب اضطراری و توسعه پایگاه‌های درمانی سیار اهمیت حیاتی دارد. استفاده از اصول «پدافند غیرعامل» برای حفاظت از مراکز درمانی در برابر تهدیدات فیزیکی و سایبری نیز نباید نادیده گرفته شود. پدافند غیرعامل فیزیکی مانند پراکندگی مراکز حیاتی، ساخت پناهگاه‌ها، سیستم‌های پشتیبان برق و آب و طراحی ایمن بیمارستان‌ها، می‌تواند ریسک آسیب‌پذیری را کاهش دهد. در زمینه پدافند غیرعامل سایبری اصولی مانند پشتیبان‌گیری منظم، تقسیم‌بندی شبکه، استفاده از سیستم‌های رمزنگاری، مانیتورینگ هوشمند و آموزش کاربران توصیه می‌شود. در مورد تجارب موفق کشورها و سازمان‌های بین‌المللی در خصوص تاب‌آوری سلامت می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تجربه کوبا در بحران‌های طبیعی و اپیدمی‌ها، کره جنوبی در مدیریت MERS و COVID-19، رواندا در بازسازی نظام سلامت بعد از نسل‌کشی، سازمان جهانی بهداشت در پاندمی ابولا در آفریقا و تجربه اتحادیه اروپا در تأمین واکسن، تجهیزات پزشکی و هماهنگی پاسخ فرامرزی در شرایط اضطراری.

۳. آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی سلامت برای مقابله با شرایط بحرانی و اقدامات امدادی

کادر درمان در بحران‌های جنگی با شرایطی مواجه می‌شوند که با آموزش‌های مرسوم مطابقت ندارد. آموزش‌های ویژه در زمینه تریاژ جنگی، کنترل عفونت در محیط‌های آلوده، درمان آسیب‌های جنگی، مراقبت از بیماران در اردوگاه‌ها و حمایت روانی از قربانیان جنگ، برای پرسنل ضروری است. همچنین تشکیل تیم‌های واکنش سریع با آمادگی بالا که در محل بحران‌ها حاضر شوند، می‌تواند بار سنگینی از دوش نظام سلامت بردارد. این آموزش‌ها باید با شبیه‌سازی سناریوهای واقعی همراه باشند تا اثربخشی

مدیریت سلامت به معنای کاربرد اصول مدیریت (برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل) در نظام سلامت به منظور ارتقای سلامت فرد، جامعه و جمعیت، با استفاده بهینه از منابع انسانی، مالی و اطلاعاتی است. این مفهوم در شرایط جنگی مستلزم برنامه‌ریزی در سطوح مختلف پیشگیری، مداخله، درمان و بازتوانی است. زیرساخت‌های بیمارستانی، زنجیره تأمین دارو، سامانه‌های اطلاعات سلامت و منابع انسانی باید توان تاب‌آوری در برابر شرایط اضطراری را داشته باشند. اما متأسفانه شواهد نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورها، به‌ویژه کشورهای درگیر جنگ، این آمادگی وجود ندارد. از جمله پیامدهای مستقیم این ضعف، می‌توان به افزایش مرگ‌ومیر غیرنظامیان، گسترش بیماری‌های واگیردار، اختلال در مراقبت‌های اولیه و تشدید آسیب‌های روانی اشاره نمود (۳).

تجربه کشورهایی مانند سوریه، یمن و اخیراً اوکراین نشان داده که نبود هماهنگی بین‌بخشی، نقص در لجستیک سلامت، و آسیب‌پذیری ساختارهای مدیریتی، موجب ناتوانی در پاسخگویی مؤثر به نیازهای فوری بهداشتی در زمان جنگ می‌شود. در این میان، نقش سازمان‌های بین‌المللی مانند WHO، صلیب سرخ و نهادهای غیردولتی نیز با چالش‌های جدی مواجه است؛ از جمله: دسترسی محدود، تهدید امنیتی برای پرسنل و ناهماهنگی با دولت‌های محلی (۴).

پیشنهاد می‌شود راهکارهای زیر به‌عنوان بخشی از راهبرد ملی و منطقه‌ای برای ارتقای مدیریت سلامت در بحران‌های جنگی مدنظر قرار گیرند:

۱. تدوین برنامه جامع سلامت در شرایط بحران با

مشارکت نهادهای امنیتی، نظامی، بهداشتی و جامعه مدنی یکی از اصلی‌ترین ضعف‌ها در بحران‌های جنگی، نبود یک برنامه هماهنگ و از پیش طراحی‌شده برای پاسخگویی به نیازهای سلامت عمومی است. برنامه جامع سلامت باید به‌گونه‌ای طراحی شود که تمام سناریوهای ممکن مانند حملات شیمیایی، قطع زنجیره دارویی، مهاجرت‌های اجباری و فروپاشی سیستم بهداشتی را پوشش دهد. مشارکت همه‌جانبه نهادهای امنیتی، نظامی، اورژانس، بهداشت، NGOها و نمایندگان جامعه در طراحی این برنامه ضروری است. این برنامه باید شامل دستورالعمل‌های عملیاتی برای مراقبت

بیشتری داشته باشند.

۴. استفاده از فناوری‌های نوین مانند سیستم‌های هشدار زودهنگام، سلامت دیجیتال و شبکه‌های تله‌مدیسین

در بحران‌های جنگی که زیرساخت‌های سنتی از بین می‌روند، فناوری می‌تواند نقش حیاتی ایفا کند. سیستم‌های هشدار زودهنگام به شناسایی تهدیدهای بیولوژیک یا شیمیایی کمک می‌کنند. سامانه‌های ثبت الکترونیک سلامت، حتی در حالت آفلاین، می‌توانند سوابق بیماران را حفظ کنند. همچنین، پزشکی از راه دور (تله‌مدیسین) می‌تواند خدمات تخصصی را -بدون نیاز به حضور فیزیکی متخصصان- به مناطق جنگ‌زده منتقل کند. پهپادها نیز می‌توانند در انتقال دارو، نمونه‌ها و حتی ارتباط‌رسانی کاربرد داشته باشند. اگرچه فناوری‌های نوین نیز بر پایه زیرساخت‌های سنتی بنا شده‌اند؛ برای نمونه، کندی و قطعی اینترنت در شرایط بحران می‌تواند کاربرد فناوری‌های نوین مبتنی بر شبکه را تحت‌الشعاع قرار دهد. در چنین شرایطی، کشورها برای حل این چالش از چند لایه‌سازی زیرساخت‌ها استفاده می‌کنند. به‌عنوان مثال، برای اعلام هشدار سونامی ژاپن علاوه بر اینترنت، از رادیوهای محلی، ماهواره و بلندگوهای شهری هم استفاده می‌شود. فناوری‌های نوین مکمل، روش‌های سنتی هستند که در شرایط بحران و قطعی اینترنت، تیم‌های امداد همچنان از بی‌سیم و شبکه‌های محلی استفاده می‌کنند. تجربه کشورهایی مانند کره جنوبی یا فنلاند نشان داده است که با سرمایه‌گذاری در شبکه‌های مقاوم، اینترنت ماهواره‌ای و ژنراتورهای اضطراری، استفاده از فناوری‌های نوین حتی در موارد بحران نیز امکان‌پذیر است.

۵. ارتقای همکاری بین‌المللی و منطقه‌ای برای هماهنگی و هم‌افزایی منابع و اقدامات امدادی

هیچ کشوری به‌تنهایی نمی‌تواند با تمام پیامدهای سلامت

ناشی از جنگ مقابله کند. همکاری میان کشورهای همسایه، سازمان‌های بین‌المللی مانند WHO و صلیب سرخ و شبکه‌های بشردوستانه، بستر مهمی برای هم‌افزایی منابع، تجربه و فناوری فراهم می‌کند. هماهنگی در ارسال کمک‌ها، پذیرش بیماران، تبادل داده‌های اپیدمیولوژیک و پشتیبانی از اردوگاه‌های آوارگان از مهم‌ترین بخش‌های این همکاری است. چارچوب‌های مشترک پاسخ سلامت اضطراری می‌توانند مانع از اتلاف منابع و تکرار اشتباهات گذشته شوند.

مدیریت سلامت در جنگ، موضوعی فراتر از پزشکی است. این یک چالش راهبردی، اجتماعی و انسانی است که نیاز به همبستگی، آمادگی و تعهد جمعی دارد. امید است که در سایه توجه و اقدام جدی، بتوان از پیامدهای فاجعه‌بار جنگ بر سلامت انسان‌ها پیشگیری نمود.

References

- [1]. Truppa, C., Yaacoub, S., Valente, M. et al. Health systems resilience in fragile and conflict-affected settings: a systematic scoping review. *Confl Health* 18, 2 (2024). <https://doi.org/10.1186/s13031-023-00560-7>
- [2]. Nematshahi M, Parsaeimehr Z, Roshanzadeh M, Jamalnik M, Hasheminik M, Tajabadi A. Mental Health Status and Its Influencing Factors in Iranian Soldiers: Systematic Review. *Journal of Military Medicine* 2020, 22(9):885-895. 10.30491/JMM.22.9.3
- [3]. Moitinho de Almeida M. "Recovering, not recovered" Hospital disaster resilience: a case-study from the 2015 earthquake in Nepal. *Glob Health Action*. 2022;15(1):2013597.
- [4]. Ghaffari F, Pishgooie S, Zareiyan A, Sharififar S, Azarmi S. Factors Affecting the Preparedness of Hospital Emergency Department Staff in Responding to Hazardous Materials and Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Incidents. *Iran J War Public Health* 2025; 17 (1) :63-74. Doi: 10.58209/ijwph.17.1.63